

Ілона Тивонюк

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ – НЕОБХІДНА УМОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Майбутній вчитель повинен бути компетентною людиною. Вчитель повинен дотримуватись етикету спілкування з дітьми, опановувати норми літературного мовлення; вміло планувати і організовувати навчальний процес; прагнути до самоосвіти, самовдосконалення; вчитися бути вчителем.

Ключові слова: майстерність, освіта, вчитель.

A future teacher must be a very competent person. A teacher have to keep the manners of his conversation with the students, to practice the norms of literary language, have to plan and organize his teaching process, to aspire to self-education, to learn to be good teacher.

Key words: a mastery, education, a teacher.

Проблема пошуку ефективних шляхів для формування професійної компетентності майбутнього вчителя є особливо важливою для вищих навчальних закладів. Адже так важко знайти вчителя, який би був дійсно майстром своєї справи. У процесі розвитку, навчання і виховання учня в умовах сучасності головну роль відіграє вчитель. У наш складний час нам стає все важче і важче жити, а нашим дітям – все важче і важче вчитись. Це пов'язано з тим, що по-перше – в навчальних закладах не завжди достатні умови для навчання дітей (наприклад нестача підручників), по-друге – не вистачає висококваліфікованих вчителів, які б могли займатися вихованням і навчанням дітей.

В зв'язку з постійними змінами в нашому суспільстві постало нагальне питання про якісну підготовку майбутніх вчителів, про розвиток в них різних умінь та навичок, про розуміння їхньої ролі у навчанні, вихованні та розвитку учнів. Тому набувають значної ваги дослідження з проблем формування професійної компетентності майбутнього вчителя. Потрібно сформулювати особистість вчителя, який міг би вирішувати всі завдання навчання та виховання без будь-яких труднощів, а якщо б якісь труднощі з'явилися, міг їх подолати, і загалом бути професіоналом своєї нелегкої справи.

Метою статті є розкриття ролі вчителя у формуванні своєї професійної компетентності, акцентування уваги на самовдосконаленні та самореалізації педагога.

Питання формування професійної компетентності вчителя, та розви-

ток його педагогічної майстерності у педагогічній літературі досліджуються багатьма психологами та педагогами, зокрема А. Маркова, С. Макаров, О. Гнатишина, К. Репніна. Аналіз праць цих видатних психологів та педагогів свідчить, що важливе місце у педагогічній діяльності вчителя займає формування його професійної компетентності, яка передбачає вільне володіння своїм предметом, усвідомлення своєї ролі у навчанні та вихованні учнів, володіння професійно-педагогічними якостями. Проте проблема формування професійної компетентності вчителя потребує подальшого дослідження та узагальнення.

Формування професійної компетентності – одна з найважливіших проблем сьогодення. Адже це необхідна умова удосконалення педагогічної діяльності вчителя.

Важливе місце у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя займає професійно-педагогічна комунікація, яка є основною формою педагогічного процесу. Професійно-педагогічна комунікація – це система безпосередніх чи опосередкованих взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів з метою взаємообміну інформацією, регулювання педагогічних відносин. Він забезпечує передавання через учителя учням людської культури, засвоєння знань, сприяє формуванню в них ціннісних орієнтацій. Педагогічне спілкування забезпечує обмін інформацією, співпереживання, пізнання особистості, самоутвердження.

Культура мовлення є одним із вирішальних чинників у налагодженні вчителем соціальних, професійних контактів засобом його самовираження за допомогою мови і мовлення. Вона віддзеркалює ціннісні орієнтації, гармонію професійних знань, комунікативних і морально-психологічних можливостей, характеризує його вихованість, уміння висловлювати думки, дотримуватись етичних норм спілкування та ін. Опанування вчителем культури мови і мовлення і мовленнєвого етикету є передумовою ефективності професійної і особистісної комунікації.

Культура мовлення – упорядкована сукупність нормативних, мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які оптимально виражають зміст мовлення і задовольняють умови і мету спілкування. Важливими характеристиками культури мовлення є: правильність, змістовність, доречність, достатність, логічність, точність, ясність, простота і емоційна виразність, образність, барвистість, чистота, емоційність. Культуру мовлення вчителя характеризують такі ознаки:

– правильність, тобто відповідність прийнятим орфоепічним, орфографічним, граматичним лексичним нормам

– різноманітність: володіння мовним багатством народу, художньої і публіцистичної літератури, лексичним арсеналом літературної мови (освічена людина використовує у мовленні 6–9 тис. слів) використання різноманітних мовних одиниць.

– виразність забезпечуватися оригінальністю у висловлюванні думок з метою ефективного впливу на партнера по комунікації. Виразність розвивається на основі тренінгів, власної творчості, спостережень за мовленням різних соціальних груп, аналітичного читання художньої літератури тощо. Завдяки їй здійснюється вплив на почуття аудиторії;

– точність, або відповідність висловлювань того, хто говорить, його думкам: адекватна співвіднесеність висловлення, вжитих слів або синтаксичних конструкцій з дійсністю, умовами комунікації. Вона передбачає ретельний вибір жанру текстів, умов, середовища, колориту спілкування і залежить від культурно-освітнього рівня мовців

– багатство (розмаїття використаних слів). Чим більше різноманітних і розрізняваних свідомістю слухача мовних знаків, їх ознак припадає на «мовленнєвий простір», тим мовлення багатше і цікавіше

– актуальність: вибір і використання вчителем життєво важливих фактів прикладів, образів.

Немає ні одного вчителя, який не прагнув би до вершини педагогічної майстерності у своїй професії. Адже майстерність – знаряддя, без якого не можливі високі результати діяльності вчителя, її ефективності і якості. Педагогічну майстерність набувають в досвіді, у повсякденній праці. В сукупності з цією ідеєю діяльність припускає ціленаправлену зміну навколишнього світу, є основним фактором формування і розвитку особистих і професійних якостей людини. Але це не означає, що будь-який досвід стає джерелом професійної, а також педагогічної майстерності. Таким джерелом виявляється тільки праця. Причиною постійних невдач, помилок і низьких результатів праці вчителів часто виявляється нерозуміння ними змісту своєї професійної діяльності. Головним об'єктом професійно-педагогічної діяльності вчителя є учень, а її предметом є формування духовного світу школяра. Навчальний процес займає провідне місце в системі навчально-виховної роботи.

Діяльність вчителя називають викладанням. Вона не обмежується лише виконавчою частиною навчального процесу, але і охоплює всі його етапи, а саме: підготовчий, організації і здійснення навчання, аналізу результатів. Важливою частиною педагогічної діяльності є також позакласна робота, яка містить в собі професійно-педагогічне самовдосконалення, оволодіння новими досягненнями науки і передовим педагогічним досвідом, особисті методичні пошуки, аналіз результатів навчального процесу в цілому, щоденну підготовку до уроків.

Для того, щоб виділити специфіку вчительської праці, її часто порівнюють з творчістю письменника. Створений вчителем урок повинен відповідати не лише потребам педагогічної науки, а й особливостям шкільної практики. І звичайно в ньому відображається і особистість самого вчителя, і його педагогічна позиція, рівень професійної і загальної культури, коло його духовних інтересів. Таким чином, вчитель виконує функції

сценариста, режисера, драматурга, і в той же час є виконавцем головної ролі в створеному ним творі. Самооцінка і аналіз ефективності своєї праці і її результатів в порівнянні із запланованими – необхідна умова удосконалення педагогічної діяльності.

Таким чином навчання вчителя, пов'язане з підвищенням його професійної майстерності, повинне охоплювати всі сторони його педагогічної діяльності, які забезпечують:

- підготовку навчального процесу і проектування його конкретних варіантів;
- реалізацію, здійснення навчального процесу;
- вивчення, аналіз і оцінку кінцевих результатів навчального процесу і виявлення ефективності професійної діяльності.

Що ж дає самоосвіта вчителю?

- По-перше, вона забезпечує безперервність і систематичність роботи з оволодіння педагогічної майстерності.
- По-друге, дозволяє максимально врахувати індивідуальні особливості і потреби.
- По-третє, не потребує відволікання від повсякденної практики, яке викликає порушення навчально-виховного процесу.

Разом з тим самоосвіта пов'язана з цілою низкою труднощів. На відміну від організованих форм підвищення кваліфікації, де зміст знань визначається навчально-тематичними планами, програмами, самоосвіта вчителя базується на принципі самоорганізації роботи. Він сам вирішує, в якій галузі знань потрібно вдосконалюватись, якими конкретними знаннями потрібно оволодіти, здійснює самостійний пошук джерел інформації, осмислює спосіб роботи над ними.

Розглянемо деякі аспекти організації професійно-педагогічної освіти:

Перш за все вчитель повинен визначити, в яких галузях наукових знань потрібно підвищити свою кваліфікацію; далі осмислює цілі і конкретні завдання своєї педагогічної діяльності. Свою освіту вчитель підвищує на методологічних семінарах, в університетах, поєднуючи колективні форми роботи з індивідуальними. Досвід показує, що вузьким місцем в професійній підготовці молодих вчителів є їх знання про учнів. Як правило, особистість учня характеризується абстрактно («хороший учень», «поганий учень», «не хоче вчитись»). Вчитель, який здатний здійснити тонку педагогічну діагностику особистості учня і дати його «психологічний портрет», на жаль, рідкісне явище. Навіть в тих випадках, коли вчитель володіє достатньо вичерпною інформацією про учня, він не завжди може розповісти правду, щоб інший вчитель міг використати її, і врахувати при організації навчально-виховного процесу.

Які ж психологічні знання необхідні вчителю для успішної організації навчального процесу і навчання учнів?

По-перше, знання найбільш загальних характеристик особистості, а

також – особливості протікання психічних процесів

По-друге, знання методів психологічного дослідження особистості учня і діагностика його розвитку.

По-третє, знання про закономірності і особливості вікового розвитку учнів.

Для того, щоб підвищити педагогічну ефективність своєї діяльності, вчитель повинен перш за все з'ясувати, які сторони навчального процесу потребують вдосконалення. Діяльність вчителя і її результати є предметом вивчення, аналізу і оцінки зі сторони школи, методистів, допомагають вчителю покращити свою роботу. Вчитель, будучи організатором навчального процесу, повинен забезпечувати управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів не тільки на уроці чи на іншому занятті в школі, але і в умовах домашньої роботи. Для цього він повинен добре знати можливості кожного учня, його ставлення до навчальної дисципліни, труднощі у засвоєнні матеріалу. Досвідчений вчитель, який досягнув високого рівня педагогічної майстерності, так знає своїх вихованців, що може без помилок визначити, з яким завданням упорається, з якими труднощами стикнеться, скільки часу потрібно учневі щоб виконати домашнє завдання.

Вчитися бути вчителем і прагнути до вершин професійно-педагогічної майстерності – це означає вчитися працювати колективно, на основі загальної педагогічної позиції і єдності дій своїх вчителів, класних керівників і батьків учнів.

Вчитися бути вчителем – це значить враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, їх працю, стан здоров'я та інші якості упорядкованого педагогічного досвіду.

Отже, вчитися бути вчителем, значить на науковій основі раціоналізувати нелегку працю навчати, як використовувати всі можливості свого предмету, виробляти власну оптимальну методику навчання, яка дозволить все краще навчати і виховувати кожного учня, одночасно створюючи умови для максимального розвитку його здібностей і внутрішніх сил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скульський Р.П. Вчитися бути вчителем. – К., Педагогіка, 2008. – 155 с.
2. Добродін В.Г. Педагогічна майстерність вчителя. – К., 2006. – 520 с.
3. Карпович В.А. Діяльність сучасного вчителя. – К., 2004. – 121 с.